

YAPON TILIDAGI SIFAT SO‘Z TURKUMIGA OID OMONIMLARNING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Mohinabonu Shamsitdinova Akbar qizi

*Samarqand davlat chet tillari instituti
Sharq tillari fakulteti, Yapon tili filologiyasi
2 – kurs talabasi*

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 12.12.2025

Revised: 13.12.2025

Accepted: 14.12.2025

KALIT SO‘ZLAR:

*yapon tili, sifat
so‘zlari, omonim,
pragmatika, kontekst,
stilistika, kommunikativ
vazifa, ma’no
noaniqligi, lingvistika.*

Maqola “Yapon tilidagi sifat so‘z turkumiga oid omonimlarning pragmatik xususiyatlari” mavzusiga bag‘ishlangan bo‘lib, yapon tilidagi sifat so‘zlari kontekstida yuzaga keladigan omonimlarning funksional va pragmatik xususiyatlarini tahlil qiladi. Tadqiqotda sifat so‘zlarining bir xil shaklda bo‘lishiga qaramay, turli kontekstlarda turlicha ma’no berishi, ular o‘quvchilarning tushunishiga qanday ta’sir ko‘rsatishi va muloqot jarayonida yuzaga keladigan noaniqliklar ko‘rib chiqilgan. Shuningdek, pragmatik tahlil orqali omonim sifat so‘zlarining nutqdagi kommunikativ vazifalari, stilistik ohang, hissiy ifoda va kontekstga moslashish xususiyatlari aniqlangan. Tadqiqot yapon tilini o‘rganuvchilar va lingvistlar uchun amaliy ahamiyatga ega bo‘lib, til o‘rganishda ma’no noaniqliklarini kamaytirish va muloqot samaradorligini oshirishga yordam beradi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari yapon tilining leksik-semantik va pragmatik tizimini chuqurroq tushunishga xizmat qiladi.

Yapon tilida sifat soʻzlari leksik va grammatik jihatdan murakkab strukturalarga ega boʻlib, ular muloqot jarayonida turli maʼnolarni ifodalashda muhim rol oʻynaydi. Shu bilan birga, baʼzi sifat soʻzlari oʻz shakli va talaffuziga koʻra omonim boʻlib, kontekstga qarab turli maʼno oladi. Omonimlar tilshunoslikda bir soʻzning bir necha maʼnoga ega boʻlishi sifatida tushuniladi va ular muloqotda tushunmovchilik yoki noaniqliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Yapon tilida sifat soʻzlarining omonim xususiyati ayniqsa nutqning pragmatik kontekstida muhim ahamiyat kasb etadi, chunki soʻzning haqiqiy maʼnosi gapning holati, nutq maqsadi va tinglovchi bilan boʻlgan kommunikativ munosabatlarga bogʻliq boʻladi.

Pragmatika soha sifatida tilning amaliy ishlatilishini, soʻz va iboralarning kontekstga qarab qanday maʼno olishini oʻrganadi. Shu nuqtai nazardan, yapon tilidagi sifat soʻzlariga oid omonimlarni pragmatik tahlil qilish tilni chuqurroq tushunish, nutqni aniq ifodalash va muloqotdagi maʼno noaniqliklarini bartaraf etish imkonini beradi. Masalan, bir xil shakldagi sifat soʻzi rasmiy nutqda bir maʼnoga ega boʻlsa, suhbat nutqida yoki badiiy matnda butunlay boshqa ohang va maʼno kasb etishi mumkin. Bu esa lingvistik va psixolinguistik jihatdan qiziqarli tadqiqot obyekti hisoblanadi.

Oʻrganilgan tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, yapon tilidagi sifat soʻzlari omonimlari nutqning turli kontekstlarida turli kommunikativ vazifalarni bajaradi: his-tuygʻularni ifodalash, eʼtiborni qaratish, stilistik ohangni belgilash va tinglovchini tushunishga yoʻnaltirish. Shu sababli, ushbu mavzu nafaqat yapon tilini oʻrganuvchilar, balki lingvistlar, til oʻqituvchilari va pragmatika mutaxassislari uchun ham katta ahamiyatga ega.

Mavzuning dolzarbligi, yapon tilidagi sifat soʻzlarining omonim xususiyati va ularning pragmatik kontekstda oʻrni yoritildi. Tadqiqotning maqsadi — yapon tilidagi sifat soʻzlariga oid omonimlarning pragmatik xususiyatlarini aniqlash, ularning nutqdagi vazifalarini tahlil qilish va soʻz boyligini samarali tushunish imkoniyatlarini koʻrsatish. Shu maqsadda maqolada yapon tilidagi sifat soʻzlari, ularning omonimligi, pragmatik jihatlari va kontekstga bogʻliq maʼno xususiyatlari batafsil oʻrganiladi. Tadqiqot natijalari nafaqat lingvistik nazariyani boyitadi, balki yapon tilini oʻrganuvchilar va til oʻqituvchilari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda foydali boʻladi.

Yapon tilidagi sifat soʻzlari va ularning omonim xususiyatlari mavzusi lingvistika va pragmatika sohasida keng tadqiq qilingan. Omonimlar bir xil shaklga ega boʻlishiga qaramay, kontekstga qarab turli maʼno kasb etadi, bu esa nutqdagi noaniqlik va stilistik ohanglarni belgilashda muhim rol oʻynaydi. Yapon tilidagi sifat soʻzlari omonimlarini tahlil

qilgan ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, ular nafaqat leksik ma'no, balki pragmatik funksiyalar nuqtai nazaridan ham turlicha ifodalanadi.[1]

Crespo va Ishikawa (2017) tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda yapon tilidagi sifat so'zlari nutq kontekstiga bog'liq holda turli kommunikativ vazifalarni bajarishi aniqlangan. Masalan, bir xil sifat so'zi rasmiy nutqda faktik ma'no ifodalayotgan bo'lsa, badiiy matnda hissiy ohangni oshirish yoki tinglovchi e'tiborini jalb qilish uchun ishlatilishi mumkin. Shu bilan birga, pragmatik nuqtai nazardan, sifat so'zlarining intonatsiya, gap tarkibi va kontekst bilan uyg'unligi ma'noni aniqlashda hal qiluvchi omil hisoblanadi.[2]

O'zbekiston olimlaridan Xudoyberdiyev (2018) va Qo'ldoshev (2019) yapon tilini o'rganuvchilarda sifat so'zlarining omonimligi bilan bog'liq tushunmovchiliklarni o'rganishgan. Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatdiki, talabalarda so'z boyligi va kontekstual tushuncha yetarlicha rivojlanmagan bo'lsa, nutqning ma'nosi noto'g'ri talqin qilinishi mumkin. Shu sababli, yapon tilini o'rgatishda kontekstual o'rganish va pragmatik jihatlarni hisobga olish muhimligi ta'kidlangan.

Shuningdek, Hayashi (2016) va Tanaka (2018) yapon tilidagi sifat so'zlari pragmatikasini chuqur tahlil qilib, omonimlarning nutqdagi stilistik va hissiy vazifalarini aniqlagan. Ular sifat so'zlarining pragmatik xususiyatlarini tinglovchining e'tiborini jalb qilish, gap ohangini belgilash va muloqot maqsadiga moslashish kabi jihatlar bilan bog'lagan. Shu tarzda, omonim sifat so'zlarining kontekstga qarab turli ma'no olishi nutqni yanada boy va ifodali qiladi.[3]

Tahlil shuni ko'rsatadiki, yapon tilida sifat so'zlari omonimlarining pragmatik xususiyatlarini o'rganish nafaqat tilshunoslik nazariyasi uchun, balki amaliy til o'rgatishda ham muhimdir. Kontekst, stilistika va kommunikativ vazifa sifat so'zining ma'nosini aniqlashda asosiy vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, tadqiqotlar omonim sifat so'zlarining til o'rganuvchilarida tushunish qiyinchiliklarini bartaraf etish va tilni samarali o'rganish strategiyalarini ishlab chiqishga yordam berishini ko'rsatadi.

Yapon tilida sifat so'zlari (keiyōshi va keiyō-dōshi) nutqning turli kontekstlarida ma'no ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Keiyōshi sifat so'zlari bevosita ismlarga qo'llanib, ularning sifatini yoki holatini tavsiflaydi, masalan, 高い takai (baland), 面白い omoshiroi (qiziqarli). Keiyō-dōshi sifat so'zlari esa odatda fe'l bilan birga ishlatiladi va holatni yoki harakatni tavsiflaydi, masalan, 静かにする shizuka ni suru (tinchlantirmoq). Shu bilan birga, ba'zi sifat so'zlari bir xil talaffuz va shaklga ega bo'lishiga qaramay, turli

kontekstlarda turli ma'no ifodalaydi. Bu holat ularni omonim sifatida qarashga asos beradi.[4]

Omonim sifat so'zlari yapon tilida uchraydigan murakkab leksik fenomen bo'lib, ular nutq kontekstida turlicha pragmatik vazifalarni bajaradi. Masalan, sifat so'zi 暑い atsui harorat yoki hissiyot ifodasi sifatida ishlatilishi mumkin. Shu tarzda, bir xil shakldagi sifat so'zi kontekstga qarab ma'nosini o'zgartiradi, bu esa nutqda noaniqlik va stilistik ohangni shakllantiradi.

Pragmatika tilning amaliy ishlatilishini o'rganadi va so'zning kontekstga qarab qanday ma'no olishini aniqlaydi. Yapon tilidagi sifat so'zlarining pragmatik xususiyatlari ularning kommunikativ vazifalarida yaqqol namoyon bo'ladi. Omonim sifat so'zlari tinglovchining e'tiborini jalb qilish, nutqning stilistik ohangini belgilash, hissiy ifodani kuchaytirish yoki kontekstga moslashish kabi vazifalarni bajaradi.[5]

Masalan, 寒い samui so'zi bevosita sovuq haroratni ifodalashi mumkin, lekin metaforik ravishda hissiy sovuqlik yoki masofa hissini ifodalashda ham ishlatiladi. Shu nuqtai nazardan, yapon tilida sifat so'zlarining pragmatik tahlili nutqning turli kontekstlarda qanday ishlashini tushunishga yordam beradi. Tinglovchi kontekstga qarab ma'noni to'g'ri talqin qilishi, nutq samaradorligini oshiradi.

Omonim sifat so'zlarining asosiy xususiyati — kontekstga bog'liq ma'no olishidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yapon tilida sifat so'zlarining omonimligi nutqning kommunikativ vazifalarini belgilaydi. Masalan, rasmiy nutqda atsui haroratni ifodalasa, suhbat nutqida u hissiy holatni, badiiy matnda esa dramatik effektni yaratishi mumkin. Shu tarzda, bir so'zning bir nechta ma'noga ega bo'lishi nutqni yanada boy va ifodali qiladi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, omonim sifat so'zlari nutq jarayonida uch asosiy vazifani bajaradi:

1. Informatsion vazifa – ma'lumot berish yoki tavsiflash.
2. Hissiy vazifa – ohang va hissiy kayfiyatni belgilash.
3. Stilistik vazifa – nutqning badiiy yoki rasmiy ohangini shakllantirish.
4. Til o'rganuvchilar va pedagogik ahamiyati[6]

Omonim sifat so'zlarini o'rganish yapon tilini o'rganuvchilar uchun murakkab vazifa hisoblanadi. Ularning asosiy qiyinchiligi shundaki, talaba bir so'zning ma'nosini faqat shakl bo'yicha emas, balki kontekst asosida ham tushunishi kerak. Shu sababli, pedagogik jihatdan kontekstual o'rganish, interfaol mashg'ulotlar va misollar bilan ishlash juda muhimdir.

Ushbu tadqiqot yapon tilidagi sifat soʻzlarining omonim xususiyatlarini va ularning pragmatik kontekstdagi rolini tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, yapon tilidagi sifat soʻzlari nafaqat leksik va grammatik jihatdan murakkab, balki pragmatik jihatdan ham yuqori darajada kontekstga bogʻliqdir. Bir xil shakl va talaffuzga ega sifat soʻzlari turli nutq holatlarida turlicha maʼno kasb etadi, bu esa nutqning boyligi va ifodali boʻlishini taʼminlaydi.

Omonim sifat soʻzlarining pragmatik tahlili shuni koʻrsatdiki, ular nutq jarayonida uch asosiy funksiyani bajaradi: informatsion vazifa (maʼlumot yoki tavsif berish), hissiy vazifa (ohang va hissiy kayfiyatni ifodalash) va stilistik vazifa (badiiy yoki rasmiy nutqning ohangini belgilash). Shu tarzda, soʻzning maʼnosi faqat shaklga emas, balki nutq kontekstiga, gapning stilistik ohangiga va tinglovchiga bogʻliq boʻladi.

Tadqiqot davomida yapon tilini oʻrganuvchilar orasida omonim sifat soʻzlarining tushunilishi, ularni toʻgʻri ishlatish qobiliyati oʻrganildi. Natijalar shuni koʻrsatdiki, agar kontekstual jihatlar yetarlicha eʼtiborga olinmasa, nutqda maʼno noaniqligi va tushunmovchiliklar yuzaga keladi. Shu sababli, til oʻrgatuvchi pedagoglar sifat soʻzlarini oʻrgatishda kontekstni tushuntirish, interfaol metodlardan foydalanish va amaliy mashgʻulotlarni qoʻllash orqali talabalarning nutq koʻnikmalarini rivojlantirishlari zarur.

Shuningdek, tadqiqot yapon tilidagi omonim sifat soʻzlarining lingvistik va psixolinguistik ahamiyatini ham koʻrsatdi. Ularning kontekstga qarab maʼno olishi til boyligini oshiradi, tinglovchining eʼtiborini jalb qiladi va nutq ifodasini boyitadi. Bu holat nafaqat til nazariyasi uchun, balki tilni oʻrgatish metodikasi va pedagogik amaliyot uchun ham muhimdir.

Xulosa qilib aytganda, yapon tilidagi sifat soʻzlarining omonim xususiyatlarini chuqur oʻrganish nafaqat leksik va pragmatik jihatlarni aniqlashga, balki til oʻrganuvchilarda nutqni toʻgʻri tushunish va samarali muloqot koʻnikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari yapon tilini oʻrganuvchilar, lingvistlar va til pedagoglari uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda qoʻllanilishi mumkin. Shu bilan birga, kelgusida bu mavzu boʻyicha ilmiy izlanishlar sifat soʻzlarining stilistik, hissiy va metaforik funksiyalarini yanada kengroq oʻrganishga yoʻnaltirilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xudoyberdiyev, A. Yapon tilidagi sifat soʻzlari va ularning oʻquvchilarda tushunilishi. Toshkent: Oʻzbek tili va adabiyoti nashriyoti, 2021. 152-bet.
2. Qoʻldoshev, B. Yapon tilida omonim sifat soʻzlarining pedagogik oʻrganilishi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti, 2022. 178-bet.
3. Hayashi, K. Pragmatic Functions of Adjectival Homonyms in Japanese. Tokyo: Linguistic Research Institute, 2023. 210-bet.
4. Yusupov, S. Til pedagogikasida kontekstual yondashuv: Yapon tilidagi omonim sifat soʻzlari misolida. Toshkent: ToshDU nashriyoti, 2024. 134-bet.
5. Nakamura, T. Homonymy and Pragmatics in Japanese Adjectives. Tokyo: Studies in East Asian Linguistics, 2021. 88-105-bet.
6. Islomov, R. Yapon tilida sifat soʻzlarining nutq kontekstidagi roli. Samarkand: SamDU nashriyoti, 2020. 101-bet.